

ється тенденція зростання кількості розкритих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності протягом останніх 3 років як в абсолютному, так і у відносному зна-

ченнях. Серед таких проваджень збільшується кількість тих, за якими особи раніше вчиняли кримінальні правопорушення, та знижується кількість таких, що вчинені неповнолітніми або за їхньої участі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / О.М. Джу́жа та ін. ; за заг. ред. О.М. Джу́жи. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 192 с.
2. Кримінологія / под ред. В.Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп.. Москва : Юстицинформ, 2006. 528 с.
3. Даньшин И.Н. Курс лекций по криминалогии / под ред. И.Н. Даньшина, В.В. Голины. Харьков : Одиссей, 2007. 279 с.
4. Іванов Ю.Ф., Джу́жа О.М. Кримінологія. Київ : Паливода, 2006. 264 с.
5. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність : кримінологічно-правове дослідження. Київ : Юрінком-Інтер, 2000. 280 с.
6. Кримінологія / под ред. Б.В. Коробейникова, Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. Мисква : Юрид. лит., 1988. 384 с.
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. *Офіційний веб-сайт Генеральної Прокуратури України*. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 18.05.2019).
8. У Вінниці мінували 8 торговельних центрів через електронну пошту. *Веб-сайт інформаційного агентства UNN*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1799644-u-vinnitsi-minovali-8-torgovelnikh-tsentriv-cherez-elektronnu-poshtu> (дата звернення: 18.05.2019).
9. «Мінування» у Львові не підтвердилися, у Києві – 5 «замінованих» церков і маркети. *Українська правда : веб-сайт*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/04/21/7213086/> (дата звернення: 18.05.2019).

УДК 343.25

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ FUTURE IMPLEMENTATIONS OF DEATH PENALTY IN UKRAINE

Бондаренко О.С., к.ю.н.,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумський державний університет

Ковальов Н.С., студент
Сумський державний університет

Стаття присвячена висвітленню міркувань щодо сутності, доцільності та необхідності застосування в Україні такої міри покарання, як смертна кара, необхідності реформування органів досудового розслідування та судочинства. Проведено теоретичний філософсько-правовий аналіз поняття смертної кари, з'ясовано її переваги та виправданість повернення в Україні як виключного виду кримінального покарання. Звернено увагу на досвід та підхід деяких закордонних країн до реалізації даного виду покарання. Наведено низку аргументів, що розкривають позитивні боки запровадження в Україні смертної кари за окремі види тяжких та особливо тяжких злочинів на противагу позбавленню волі на певний строк та довічному позбавленню волі. Проаналізовано невідповідність реального стану українського правосуддя правовим принципам, запропоновано способи вирішення даної проблеми шляхом законодавчого закріплення смертної кари серед інших видів покарань Кримінального кодексу України.

Ключові слова: смертна кара, покарання, справедливість, правосуддя, тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Статья посвящена изучению мнений по поводу сущности, целесообразности и необходимости применения в Украине такой меры наказания, как смертная казнь, необходимости реформирования органов досудебного расследования и судопроизводства. Проведен теоретический философско-правовой анализ понятия смертной казни, выяснены ее преимущества и оправданность возвращения в Украине как исключительного вида криминального наказания. Обращено внимание на опыт и подход некоторых зарубежных стран к реализации данного вида наказания. Приведен ряд аргументов, раскрывающих положительные стороны ввода в Украине смертной казни за отдельные виды тяжких и особо тяжких преступлений в противовес лишению свободы на определенный срок и пожизненному лишению свободы. Проанализировано несоответствие реального состояния украинского правосудия правовым принципам, предложены способы решения данной проблемы путем законодательного закрепления смертной казни среди других видов наказаний Криминального кодекса Украины.

Ключевые слова: смертная казнь, наказание, справедливость, правосудие, тяжкие и особо тяжкие преступления.

This article is devoted to the reflection on the essence, feasibility and necessity of applying in Ukraine such a penalty as a death penalty, the need for reforming the pre-trial investigation and proceedings. A theoretical philosophical and legal analysis of the conception of the death penalty, the clarification of its advantages and justification expediency of returning to Ukraine as an exceptional type of criminal punishment has been carried out. The attention is drawn to the experience and approach of some foreign countries to the implementation of this type of penalty. A number of arguments are presented that reveal the positive aspects of the imposition of a death penalty in Ukraine for certain types of grave and especially grave crimes, in contrast to deprivation of liberty for a certain period and life imprisonment. The analysis of the inconsistency of the actual state of Ukrainian justice with the legal principles and the ways of solving this problem by means of legislative consolidation of the death penalty among other types of punishment of the Criminal Code of Ukraine are proposed.

Key words: death penalty, punishment, rightfulness, justice, grave and especially grave crimes.

Вступ. З моменту появи людського суспільства та на всіх етапах його розвитку будь-які відносини між людьми врегульовувалися законом. Спочатку вони існували у формі звичаїв, усних правил, договорів та домовленос-

тей, а згодом – писаних нормативно-правових актів, які були створені для того, щоби держава і суспільство та їхні складові елементи працювали як злагоджений механізм. Протягом усього часу правова система вдоскона-

лювалася і розвивалася, поруч із нею також розвивався інститут кримінальної відповідальності за недотримання законів. Покарання за їх порушення існували завжди та постійно видозмінювалися, а на сучасному етапі санкції статей кримінального законодавства України вже цілком відрізняються від тих, що застосовувалися до правопорушників раніше, адже такі види покарань, як, наприклад, скалічення чи вигнання, уже давно не існують. Натомість смертна кара, один із найдавніших і найпоширеніших видів покарань у світовій історії, існувала в Україні аж до початку XXI ст. Відсутність у законодавстві країни інституту смертної кари є обов'язковою умовою для вступу держави до Ради Європи, що і стало однією із причин її скасування у 2000 р.

Постановка проблеми. Скасування смертної кари в Україні стало об'єктом безлічі дискусій серед дослідників та науковців, а також серед звичайних громадян, тривали суперечки між парламентарями і суспільством. Різні позиції та думки щодо цього поділили людей на прихильників та противників повернення інституту смертної кари до Кримінального кодексу України. Ми вважаємо, що смертна кара як виняткова міра покарання необхідна нашому законодавству, розглядаючи існування смертної кари як закономірність соціальної справедливості, насамперед як соціально-правовий важіль попередження скоєння тяжких злочинів самим засудженим та іншими схильними до жорстокості особами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес дослідження поняття смертної кари актуалізує широке коло філософських, соціологічних та методологічних проблем, пов'язаних із пізнанням загальних засад та закономірностей розвитку правосуддя і правопорядку України. Вона викликає численні суперечності, бо стосується більшості сфер нашої життєдіяльності, зокрема політико-правової, соціально-економічної, морально-релігійної, культурно-психологічної та інших. І це не дивно, адже смертна кара – вища, виняткова міра покарання. Питання застосування смертної кари в умовах демократизації та гуманізації кримінального і кримінально-процесуального законодавства не втратило своєї актуальності, потребує подальшого аналізу і розгляду необхідності їх реформації. Хотілося б згадати таких сучасних прихильників смертної кари: В. Головченка, Д. Ткачука, В. Квашіса, які суттєво оновили сучасні уявлення в цій сфері та підтримують застосування цього виду покарання, розглядаючи його не лише як правове обмеження, але і як гарант безпеки суспільства.

Мета статті – повне та всебічне розкриття теми, філософсько-правовий аналіз сутності смертної кари, з'ясування її переваг, виправданості та доцільності повернення в Україні як виключного виду кримінального покарання.

Виклад основних положень. Якщо заглибитися в статистику, то можна простежити, що на зламі XXI ст. світ поступово став відмовлятися від цієї міри покарання. Уже до 1995 р. від неї відмовилося приблизно 60 держав, серед яких Данія, Франція, Італія, Швейцарія, Німеччина, Ісландія. Нині дві третини країн світу законодавчо або на практиці відмовилися від застосування смертної кари. За даними досліджень міжнародної правозахисної організації Amnesty International, у 2018 р. лише в 10% країн світу виконувалися смертні вироки. Загалом минулого року в усьому світі було страчено 825 людей. На противагу цьому, досі існують країни, які зберегли смертну кару як правовий інститут. Серед них одні з найбагатших та найвпливовіших країн світу, як-от Сполучені Штати Америки (далі – США) та Китай, а також Японія, Корея, Саудівська Аравія, Іран, Кувейт та інші. Я впевнений, що однією із причин економічного і соціального процвітання вищезазначених держав є саме радикальні методи боротьби зі злочинністю. Яскравим прикладом цього може слугувати Китай.

З історії цієї держави можна дізнатися, що раніше показник рівня корупції в країні був одним із найвищих з-поміж усіх країн світу, а боротьба з нею мала лише формальний характер. Але під час державного перевороту, із приходом нової влади видано указ – розстріляти всіх продажних суддів і чиновників. У результаті було розстріляно приблизно 40 000 корупціонерів. Відтоді Китай став однією із передових країн світу. Згідно зі статистикою, нині там щороку розстрілюють приблизно 15 000 осіб. Противники смертної кари можуть сказати, що таким чином вона не справляє належного впливу, бо навіть за таких радикальних методів цілком корупцію перемогти таки не вдається. Але ж якби законодавство Китаю не передбачало цієї міри покарання, то число хабарників, по суті, збільшувалося б на 15 000 кожного року, чи не так? І чи була б тоді ця держава такою, якою вона є зараз? Запровадження одного такого заходу в країні буде дієвішим за створення низки антикорупційних структур.

Що стосується України, то кількість тяжких та особливо тяжких злочинів, які найчастіше вчиняються з особливою жорстокістю та цинізмом, з кожним роком усе збільшується. Це нагтовхує на думку про доцільність повернення виняткової міри покарання до чинного Кримінального кодексу України. Проте це питання періодично обговорюється українськими парламентарями. Ми маємо низку аргументів на підтримку тієї думки, що смертна кара необхідна нашому законодавству та суспільству, оскільки суспільство поки не досягло рівня справжньої гуманності й високої цивілізованості, тому поки від смертної кари відмовлятися зарано.

Часто можна почути, що даний вид покарання суперечить основоположним засадам гуманізму, адже згідно зі ст. 3 Конституції України, життя людини визнається найвищою цінністю. Звичайно, у смертної кари функція покарання проявляється в максимальному ступені, у засудженого віднімається життя, отже, усі права й інтереси, проте варто зауважити, що це відбувається тільки після виконання вироку, а до цього засуджений має цілий комплекс прав. Інакше кажучи, за ним зберігається право на оскарження вироку касаційним порядком, право написати клопотання про помилування, мати адвоката й побачення з ним у необмеженій кількості та тривалості, засуджений має право установленим порядком на побачення з родичами, зі священником, отримання та надсилання листів тощо.

Обов'язково варто зауважити, що процедура досудового слідства й розгляду таких судових процесів має бути значно ускладнена й розглядатися під жорстким контролем для забезпечення покарання конкретної особи за конкретний злочин і лише за наявності прямих доказів її вини. На нашу думку, даний вид покарання має застосовуватися до окремої категорії діянь злочинців. Їх список повинен бути ретельно проаналізованим, чітко зваженим і затвердженим з урахуванням думки кожного громадянина України. Також вважаю за необхідне призначити даний вид покарання, враховуючи не лише тяжкість злочину, але й моральні наслідки його вчинення. Тож поруч, наприклад, з умисним вбивством, звалтуванням, корупцією в цьому списку мають стояти злочини, що є жорстокими й аморальними не тільки за складом, але і за своїм змістом. Як приклад можна навести недавній гучний спалах невдоволення навколо чиновників, яких народ обвинувачував у розкраданні воєнного бюджету країни. Ми вважаємо, що не було б цілком справедливо призначити їм позбавлення волі, і разі чого вони могли б підкупом хоч якось уникнути покарання чи завдяки статкам покращити своє становище. Із цього постає питання: чи гідні життя особи, які в умовах війни наживалися на ній для власного збагачення, безсовісно крали останні гроші, які пенсіонери віддавали зі своїх мізерних пенсій, які діти, студенти, волонтери і небайдужі люди жертвували для молодих солдатів, які на передовій захищають суверенність нашої батьківщини?

Нехай на це запитання кожен дасть відповідь сам для себе, а ми лише висвітимо власні думки щодо переваг повернення смертної кари до українського законодавства.

Насамперед виконання смертного вироку виключає можливість повторного вчинення злочину. Людина в такому разі не має можливості втекти, відкупитися чи потрапити згодом під амністію. Але противники смертної кари зазначають, що, хоча страчений уже справді не вчинить злочину в майбутньому, неможливо з повною упевненістю стверджувати, що якби до даного злочинця застосували б іншу міру покарання, то він обов'язково вчинив би злочин. Річ у тому, що зараз неможливо впевнено говорити про виправну силу ув'язнення для засуджених. Хоча б тому, що коли людині більше нічого втрачати, вона здатна на будь-що. Ще в минулому столітті у в'язницях колишнього Радянського Союзу зародився кримінальний світ, який і досі істотно впливає на суспільство та державу загалом. Ув'язненні створили цілу систему й ієрархію, складники якої сповідають та пропагують злочинність, що впливає на широкий спектр сфер життя як кожного з нас, так і суспільства загалом. Тож, якоюсь мірою смертна кара може слугувати, хоча і жорстким, але дієвим методом майбутньої соціальної реформації, яка допоможе стати суспільству на шлях розвитку завдяки цілковитому викоринюванню авторитету криміналу й «інституту кришуння», що призведе до змін у державному апараті та державній політиці, перевихованню та виправленню сучасної молоді, серед якої дедалі швидше набирає популярності хуліганство, а також суспільства загалом, адже давно вже час жити не за поняттями, а за законом.

Одразу ж хотілося б зазначити, що смертна кара економічніше тюремного ув'язнення, оскільки податки, якими обкладають людей для утримання вбивць та насильників, могли б мати набагато раціональніше застосування, адже варто згадати, що засудженого потрібно одягати, годувати, облаштовувати камеру необхідними предметами. Отже, піклування про нього обходиться нам у 14 тис. грн щорічно. Але все одно, тоді як наші зусилля спрямовуються на створення для злочинців найбільш комфортних умов у місцях відбування покарання, люди продовжують вбивати один одного, продовжують гвалтувати та вчиняти насилля.

Також варто наголосити на тому, що зараз справедливості як принцип права, на жаль, існує лише *de jure*, оскільки відбування покарання в місцях позбавлення волі за кошти інших громадян не є справедливою відплатою за скоєне в тих випадках, про які ми з вами ведемо дискусію. Цей та низка інших принципів законності, демократизму та рівності громадян перед законом уже давно спотворені. Фактично, гуманізм у нашому суспільстві вже також існує максимум локально, про це нам час від часу

нагадують зухвалі вбивства та випадки насилля, які своєю жорстокістю без перебільшень формалізують положення ст. 3 Конституції. Покарання повинне бути цілком співмірним скоєному. Аргументувати вищесказане доречно було б на прикладі такого злочину, як умисне вбивство. Право на життя є основоположним і невід'ємним, це затверджено в численних міжнародних конвенціях і законодавствах усіх країн світу, проте, на нашу думку, дане формулювання, так само, як Божа заповідь «не убий», має бути адресоване лише злочину, а не покаранню. Жоден із нас не володіє правом розпоряджатися людським життям, а той, хто насмілився піти всупереч цьому, має заплатити рівноцінну ціну. Свідомо й умисно протиставляючи себе моралі та суспільству, людина повинна усвідомлювати наслідки своїх діянь. А якщо покарання у виді позбавлення волі не справляє на неї належного впливу, що, як не смертна кара, послугує надійною превенцією від тяжких і особливо тяжких злочинів? Співчуття завжди має місце, але лише доти, доки наслідки вчиненого злочину не стосуватимуться безпосередньо нас. Тож не варто під тиском зовнішніх чинників створювати ілюзію гуманності та замінити покарання смертю лише ув'язненням, тим самим свідомо даючи вбивцям надію на волю.

Смертна кара служить більш ефективним превентивним засобом, аніж інші види покарань. Ми дотримуємося думки, що на даному етапі розвитку нашого суспільства людина краще розуміє мову страху, ніж переконань, обмежень чи застережень. Доки немає причин побоюватися за власне здоров'я чи життя, окремі індивіди не підуть проти власних бажань чи інтересів. Усі ми знаємо, що собою фактично являють вітчизняні в'язниці, де ув'язненні живуть у жахливих умовах і вимушені боротися за більш-менш нормальне існування, породжуючи поміж собою насильство. Тож дивно, але все це в поєднанні із втратою можливості розділяти із близькими свою любов до них, бачити дітей і батьків та жити нормальним життям мало кого зупиняє на шляху до злочину. Такий уже наш менталітет. Тоді, можливо, хоча б під страхом смерті особа, яка вирішила піти на злочин, все ж залишиться на боці закону і правопорядку?

Висновки. Ми цілком переконані в тому, що смертна кара необхідна нашому законодавству і суспільству, приєднуємося до прихильників повернення інституту смертної кари в нашу країну, наголошуючи на тому, що вона має стати саме виключною мірою покарання за тяжкі й особливо тяжкі злочини. Варто загострити увагу на тому, що разом із запровадженням виняткової міри покарання необхідно вдосконалити роботу органів досудового розслідування та судочинства для здійснення якісного і справедливого судового розгляду з метою унеможливлення випадковостей та помилок, які в такому разі неприпустимі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-ІІ / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Головченко В. Смертна кара: морально-правові аспекти застосування. *Віче*. 2007. № 22. URL: <http://www.viche.info/journal/726/>.
4. Квашиш В. Смертна кара. Світові тенденції, проблеми та перспективи. Москва : Юрайт, 2008. URL: http://www.e-reading.mobi/bookreader.php/131427/Kvashis__Smertnaya_kazn%27__mirovye_tendencii%2C__problemy_i_perspektivy.pdf.
5. Ткачук Д. Смертна кара – необхідна міра покарання! *Журнал Житомира*. 2010. URL: <http://zhzh.info/publ/17-1-0-2190>.